

מלחמת אחים ויישובה לאור ספר זכריה

הרב אליהו מאלי, ראש ישיבת יפו

א. פתיחה

בפרק י"ב בספר זכריה מתואר:

(א) מִשָּׂא דְבַר ה' עַל יִשְׂרָאֵל, נָאֵם ה' נְטֹה שְׁמַיִם וְיִסַּד אָרֶץ וַיֵּצֵר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבוֹ:

(ב) הֲנִיָּה אֲנֹכִי שָׁם אֶת יְרוּשָׁלַם סָף רַעַל [כלי תרעלה - רש"י] לְכָל הָעַמִּים סְבִיב, וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמַצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם:

(ג) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֲשֵׁים אֶת יְרוּשָׁלַם אֶבֶן מַעֲמָסָה [אבן משאוי המוטלת על בני אדם מפי המושל לשאתה - רש"י] לְכָל הָעַמִּים, כָּל עֲמֻסָּיָה שְׂרוּט יִשְׂרָטוּ, וְנִאֲסָפוּ עָלֶיהָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

(ד) בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם ה' אֶפְהָ כָּל סוּס בְּתַמְהוֹן וְרֹכְבוֹ בְּשֹׁגְעוֹן, וְעַל בַּיִת יְהוּדָה אֶפְקָח אֶת עֵינָי וְכָל סוּס הָעַמִּים אֶפְהָ בְּעִירוֹן:

(ה) וְאָמְרוּ אֵלֶפֶי יְהוּדָה בְּלִבָּם אֲמָצָה לִי יִשְׁבִי יְרוּשָׁלַם בְּה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם: (ו) בַּיּוֹם הַהוּא אֲשֵׁים אֶת אֵלֶפֶי יְהוּדָה כְּכִיּוֹר אֵשׁ בְּעֵצִים וּכְלִפִּיד אֵשׁ בְּעַמִּיר, וְאֶכְלוּ עַל יָמִין וְעַל שְׂמֹאלוֹ אֶת כָּל הָעַמִּים סְבִיב, וַיִּשְׁבְּהָ יְרוּשָׁלַם עוֹד תַּחֲתֶיהָ בִּירוּשָׁלַם:

(ז) וְהוֹשִׁיעַ ה' אֶת אֱהֲלֵי יְהוּדָה בְּרֵאשִׁיטָה לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאֲרַת בַּיִת דָּוִד וְתַפְאֲרַת יִשָׁב יְרוּשָׁלַם עַל יְהוּדָה:

(ח) בַּיּוֹם הַהוּא יָגֵן ה' בְּעַד יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וְהָיָה הַנֹּכְשֵׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד, וּבַיִת דָּוִד כְּאֵלֵהֶם כְּמִלְאָה ה' לַפְּנֵיהֶם:

(ט) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבִקֶשׁ לְהִשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִים הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלַם: (י) וְשִׁפְכְתִי עַל בַּיִת דָּוִד וְעַל יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם רוּחַ חַן וְתַחֲנוּנִים וְהִבִּיטוּ אֵלַי

את אֲשֶׁר דָּקְרוּ וְסָפְדוּ עָלָיו כְּמִסְפַּד עַל הַיָּחִיד וְהִמְרָ עָלָיו פְּהֶמֶר עַל הַבְּכֹר:
 (יא) בַּיּוֹם הַהוּא יִגְדַל הַמִּסְפָּד בִּירוּשָׁלַם כְּמִסְפַּד הַדְּדֵרְמוֹן בְּבִקְעַת מְגִדוֹן:
 (יב) וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד, מִשְׁפַּחַת בֵּית דָּוִד לְבָד וּנְשֵׁיהֶם
 לְבָד מִשְׁפַּחַת בֵּית נְתָן לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד:
 (יג) מִשְׁפַּחַת בֵּית לֵוִי לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד, מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁמֵעִי לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד:
 (יד) כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת לְבָד וּנְשֵׁיהֶם לְבָד:

נבואה זו רצופה בתיאורים סתומים. מה היא המלחמה המתוארת? מה פשר המהפך שנעשה אצל יהודה? ננסה לבאר את הדברים, לאור תרגום יונתן, עליו אמרו חז"ל (מגילה ג, א):

תרגום של נביאים, יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי, זכריה ומלאכי, ונודעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. יצתה בת קול ואמרה: מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם? עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגיליתי סתריך לבני אדם. גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא. אלא לכבודך עשיתי שלא ירבו מחלוקות בישראל.

מה זעזע את ארץ ישראל בתרגומו של יונתן בן עוזיאל? הגמרא מביאה דוגמא לכך מתרגומו לפרקנו:

ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדדרמון בבקעת מגדון, ואמר רב יוסף: אלמלא תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר: ביומא ההוא יסגי מספדא בירושלים, כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדדרימון בן טברימון ברמות גלעד, וכמספדא דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו.

נראה שלא רק התרגום לפסוק זה זעזע את ארץ ישראל אלא התרגום של כל הפרק. הנבואה פותחת בפסוק: "נָאֵם ה' נְטָה שְׁמַיִם וַיִּסַּד אֲרָץ וַיִּצַר רוּחַ אֲדָם כְּקִרְבּוֹ". הנביא מדגיש בפתח החזון שה' הוא בורא שמים וארץ, והוא שיצר את רוח האדם. ניתן ללמוד מכאן שנבואה זו עוסקת בתהליכים גדולים השייכים לכלל האנושות ויוצאים מגדר הרגיל. תהליכים אלו שייכים ליצירת שמים וארץ - מתוכננים מראש ומקדם על ידי הקב"ה. על כן, כאשר תרגם יונתן בן עוזיאל פרק זה, נעשה רעש גדול בעליונים. בגמרא מבואר שיונתן בן עוזיאל גילה סתרי ה' כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. עולה מכאן שהחזון עוסק במחלוקות גדולות בתוך עם ישראל, ותרגומו של החזון יכול להשקיט במקצת את המחלוקות שיתרחשו בעתיד הרחוק.

ב. מלחמת אחים

הנבואה פותחת בביטוי "משא דבר ה'" - "משא" פירושו חזון קשה. משמעות הדבר היא שנבואה זו היא נבואה קשה על ישראל. על אף זאת, המשך הנבואה עוסק בפורענות לגויים - ירושלים תהיה סף (כלי) רעל לכל העמים שיאספו להילחם עליה (במלחמת גוג ומגוג כפירוש המלבי"ם, או בעת מלחמה אחרת בזמן הגאולה). כיצד הדברים מתיישבים?

פשר הדבר מתגלה לנו בסוף הפסוק: "וְגַם עַל יְהוּדָה יִהְיֶה בְּמִצּוֹר עַל יְרוּשָׁלַם". אילו היה כתוב: וגם על יהודה יהיה המצור על ירושלים, היתה המשמעות שהמצור של הגויים יהיה על יהודה וירושלים. מאידך, אם היה כתוב: וגם יהודה יהיה במצור על ירושלים, המשמעות היתה הפוכה - גם יהודה ישתתפו במצור על ירושלים יחד עם שאר העמים. אולם האופן שבו כתוב הפסוק: "וגם על יהודה יהיה במצור על ירושלים", אינו מובן.

קושי זה מקבל פתרון מפתיע בתרגום יונתן בן עוזיאל: "ואף דבית יהודה ייתונן עממיא ביד אניסין, בצירא לירושלים". פירש רש"י את דברי התרגום, שכאשר הגויים יהיו במצור על ירושלים, ובפנים יהיו בית דוד, הגויים יביאו את בני יהודה בעל כרחם לצור על ירושלים יחד איתם.

על פי פירושו של התרגום, מתארת נבואה זו מציאות מוזרה ומאיימת, של מלחמה בין שני זרמים וכוחות בתוך עם ישראל - הפלג האחד מכונה בשם יהודה והשני בשם יושבי ירושלים. כך גם בפסוק ה מופיעים אלופי יהודה למול יושבי ירושלים ובפסוק ז' אהלי יהודה למול בית דוד ויושבי ירושלים.¹

יונתן בן עוזיאל מגלה אחד מסתרי ה': בני יהודה הנלחמים נגד ירושלים, אנוסים לכך בידי הגויים.

1 במקום נוסף בתרגום יונתן (דברים לד, ג) מתוארת נבואה על מלחמה בין שני חלקים בעם ישראל. משה רואה מעל הר נבו (שם, א-ג): "וַיַּעַל מֹשֶׁה מֵעֶרְבַת מוֹאָב אֶל הַר נְבוֹ רֹאשׁ הַפְּסֻקָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגְּלִיעָד עַד דָּן. וְאֵת כָּל נִכְתָּלֵי וְאֵת אֶרֶץ אֶמְרִים וּמְנַשֶׁה וְאֵת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֻזָּן. וְאֵת הַנֶּגֶב וְאֵת הַכְּפָר בְּקֵעַת יְרֵחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעֶר: עַל כֵּךְ תִּרְגַּם יוֹנָתָן: "וַיֵּת מֶלֶךְ דְּרוּמָא דְּמִתְחַבֵּר עִם מֶלֶךְ צִיפּוֹנָא לְחַבְלָא יִתְבִי אַרְעָא וְעַמּוֹנָאִי וּמוֹאָבָאִי יִתְבִי מִשְׂרָא דְּמַעֲיָקִין לְהוֹן לְיִשְׂרָאֵל וַיֵּת גְּלוּוֹת תְּלַמִּידֵי אֱלִיהוֹ דְּגֵלְנָן מִן בְּקֵעַת דִּירֵחוֹ וַיֵּת גְּלוּוֹת תְּלַמִּידֵי אֱלִישֵׁעַ דְּגֵלּוֹ מִן קְרוּוֹת דְּקִלְיָא עַל יַד אַחוּוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאַתָּן אֲלַפִּין גּוֹבְרִין [אֵת גְּלוּוֹת תְּלַמִּידֵי אֱלִיהוֹ שְׁגֵלוֹ מִמְּבַקְעַת יְרֵחוֹ וְאֵת גְּלוּוֹת תְּלַמִּידֵי אֱלִישֵׁעַ שְׁגֵלוֹ מִקְרִית דְּקִלְיָא עַל יַדֵי אַחִיהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל] וַיֵּת עֵקֶת כָּל דְּר וְדָר וּפּוֹרְעֵנוֹת אַרְמִלְגוּס רִשִׁיעָא וְסַדְרֵי קֶרְבָּא דְּגוֹג וּבַעֲיָדָן צַעְרָא רַבָּא הוּוּא מִיכָאֵל יָקוּם בְּדַרְעָא לְפִרוּקָא".

בנבואה נוספת אומר זכריה במפורש: "וְגַם יְהוּדָה תִּלְחַם בִּירוּשָׁלַם וְאַסֵּף חֵיל כָּל הַגּוֹיִם סָבִיב" (זכריה יד, ד). גם נבואה זו מתרגם יונתן: "ואף דבית יהודה ייתונון עממיא כד אניסין, לאגחא קרבא בירושלים" [אף את בית יהודה, יביאום העמים באונס, להילחם על ירושלים].

אין ספק כי ידיעת סוד זה שמגלה יונתן בן עוזיאל אודות בני יהודה תועיל בעתיד להשקיט מעט את המחלוקת שבין יהודה לירושלים: אם ידעו יושבי ירושלים כי בית יהודה הנלחמים בהם, אנוסים הם בידי הגויים,² תפחת תרעומתם. החזון ממשיך ומתאר כיצד כל הגויים נשרטים ולוקים בירושלים, אך בית יהודה זוכים להשגחה אלוקית מיוחדת בתוך כל המהומה הגדולה הזו.

מהפך בית יהודה

כעת מתחולל שינוי גדול ביחס של בית יהודה ליושבי ירושלים: "וְאָמְרוּ אֲלֵפִי יְהוּדָה בְּלָבָם אֲמַצְהָ לִי יִשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם בְּה' צָבָאוֹת אֱלֹהֵיהֶם" (זכריה יב, ה). אלופי יהודה מבקשים עזרה ("אמצה", מלשון אומץ וחוזק - מצודת ציון) מיושבי ירושלים השואבים את כוחם מהקב"ה. בקשה זו נשאת חביה בליבם של אלופי יהודה, יושבי ירושלים כלל אינם יודעים מבקשה זו. תרגום יונתן מבאר באופן קצת אחר: לפי תרגום יונתן: "אמצה" מלשון "נמצא". "וימרון רב רבי יהודה בליבהון אשתכוח פורקן ליתבי ירושלים במימרא דה'" [נמצאה ישועה ליושבי ירושלים בדבר ה']. אין זו בקשה פנימית שבלב, אלא הכרה חדשה המנצנצת בליבם.

ואז מתחולל המהפך הגדול: "בַּיּוֹם הַהוּא אָשִׁים אֶת אֲלֵפִי יְהוּדָה כְּכִיּוֹר אֵשׁ בְּעֵצִים וְכִלְפִיד אֵשׁ בְּעֵמִיר וְאָכְלוּ עַל יָמִין וְעַל שְׂמֹאלוֹ אֶת כָּל הָעַמִּים סָבִיב". אלופי יהודה פונים להילחם נגד כל העמים - נגד אותם עמים שקודם לכן היו שותפים להם במצור על ירושלים. כשהם נלחמים איש אינו עומד בפניהם. הרי הם כאש השורפת קש, שברגע אחד נעלם ואיננו.

מה עיכב קודם לכן? מדוע השתתפו אלופי יהודה במצור על ירושלים? מה היה אונסם? ומה הפסיק את האונס?

כדי לענות על שאלות אלו יש להתבונן ולדייק היטב בפסוקים. בפסוק ז' נאמר: "וְהוֹשִׁיעַ ה' אֶת אֶהְלֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֹׁנָה לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאֲרַת בֵּית דָּוִד וְתַפְאֲרַת יִשָּׁב

2 מהות האונס שמכוחו מצטרפים בית יהודה למצור על ירושלים תתברר בהמשך המאמר.

יְרוּשָׁלַם עַל יְהוּדָה". רש"י פירש שלא תגדל ההתפארות שלהם בניצחון במלחמה (תפארת מלשון להתפאר ולהתרברב). אך דקדוק לשון הפסוק הוא: "למען לא תגדל תפארת", משמע שגם לפני כן ישנה איזו התפארות. על מנת שלא תגדל ההתפארות, מושיע ה' את אהלי יהודה בראשונה. מהי התפארות זו? כמו כן, יש לדקדק: נאמר "וְהוֹשִׁיעַ ה' אֶת אֹהֲלֵי יְהוּדָה" ולא "את אלופי יהודה". מה פשר השינוי? זאת ועוד, בקשת אלופי יהודה בליבם היא: "אמצה לי יושבי ירושלים בה' צבאות אלוהיהם", מדוע לא בה' אלוהינו?

ג. אלופי יהודה ויושבי ירושלים

נראה לבאר, שזכריה רואה בגאולה העתידה שני כוחות גדולים בעם ישראל. הכוח האחד זוכה בעזר אלוקי להגדיל ולהרחיב אוהליו לפני הכוח השני. הוא מיישב ובונה את הארץ, את מרחבי יהודה (ושאר חלקי הארץ). כוח זה נקרא "אלופי יהודה", והפסוק מתואר את ישובו - "אהלי יהודה". זרם זה אינו דוגל בשם אלוקים, וירושלים אינה פסגת חלומותיו. מסתפק הוא בבניין בתים וישובים ביהודה וביצירת מסגרת לאומית, שבה אפשר לחיות חיים רגילים. לעומתו, יש באומה זרם אחר, זרם שבאופן מעשי מאחר להשתתף בבניין הארץ, אך מאידך דבק הוא בשם ה'. כוח זה מכונה בשם: "יושבי ירושלים".³

היחס של הזרם השני לראשון מזלזל ומתנשא בגלל עזיבת שם ה' של הזרם הראשון (זאת ההתפארות המתוארת בפסוק). התפארות זו אינה רצויה לפני ה', והוא מסבב סיבות להנמיך אותה.

בשלב מסוים של בניין הארץ מתאספים כל הגויים למלחמה על ירושלים. אין זו מלחמה על כל הארץ, כי אז היו בית יהודה נלחמים מיד נגד הגויים, אלא יש כאן מאבק על ירושלים.

כיון שכן, אומרים אנשי יהודה - מדוע יש להילחם על ירושלים? אם יש תביעה מעמים שונים על ירושלים, מדוע לא להסכים לתביעה זו? סוף סוף ירושלים מקודשת לדתות ותרבויות נוספות ולא רק לישראל.

הכוח הלאומי שהניע את בית יהודה בבניין הארץ והיה כוח לאומי חילוני ביסודו, אינו

3 הגר"א רומז להסבר זה: "וכן משיח בן דוד ברא דלאה יהיה בגו ירושלים, ומשיח בן יוסף ברא דרחל לבר מירושלים" [מקומו של משיח בן יוסף מחוץ לירושלים, ומקומו של משיח בן דוד בתוך ירושלים] (יהל אור על פרשת שלח).

עוצר כוח לעמוד במאבק האידיאולוגי על ירושלים. ממילא משתתפים בית יהודה עם הגויים במאבק על ירושלים נגד הזרם הטוען בלהט לבעלות בלעדית של עם ישראל על ירושלים.

הגויים אונסים את יהודה לוותר על ירושלים על ידי לחצים מוסריים ולחצים דיפלומטיים, ולא בכוח הרובה והחרב! אפשר כי התפיסה התרבותית האידיאולוגית של זרם זה מובילה אותו להצטרף לגויים בוותורים על ירושלים וחלקים נוספים מן הארץ. אולי משתתפת כאן גם חרדה כלשהי של בית יהודה מכניסה למאבק כולל נגד הגויים, אך נראה כי היא מינורית במערכת השיקולים.

הרב קוק, בהתייחסו לקיצונים שבין האפיקורסים בוני הארץ מנבא (אגרות הראי"ה ח"ב עמ' קפב):

היד הרמה, המחומשת בהפקרות ודרכי הגויים, באין זכר לקדושת ישראל באמת, המחפה את חרסיה בסיגים של לאומיות מזויפת, בגרגרים של הסטוריה ושל חיבת השפה, המלבישה את החיים צורה ישראלית מבחוץ, במקום שֶׁהַפְּנִים כולו הוא אינו יהודי, העומד להיות נהפך למשחית ומפלצת, ולבסוף גם לשנאת ישראל וארץ ישראל.

דברים אלו מקבילים לדברי זכריה הנביא ומתארים את השמרים שבתוך בית יהודה שידחפו את הרוב הגדול של בית יהודה למאבק נגד ירושלים.

עצם המאבק על ירושלים מתואר בביטוי "מצור על ירושלים". מצור זה אינו חייב להתפרש כפשוטו במובן של גודדי חיילים המטילים מצור על העיר. אפשר בהחלט שהתיאור הוא של מאבק פוליטי ולא דווקא מלחמתי כפשוטו - אפשר שזה תיאור של מאבק אידאולוגי.⁴

בזמן מלחמה זו יתברר, כי זרם בעם שהמטען הערכי שלו מבוסס על לאומיות חילונית, אינו יכול להחזיק בירושלים. אין הסיבות ההיסטוריות של עם ישראל חזקות דיין לעמוד מול הדרישות ההיסטוריות והדתיות של עמים אחרים על ירושלים. כל הטיעון

4 וכפי שכתב הרמב"ם (מלכים יב, א), שתיאורי המשיח מכילים משלים רבים: "אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג. וזה שנאמר בישעיה 'וגר זאב עם כבש, ונמר עם גדי ירבע' - משל וחידה. ענין הדבר שיהיו ישראל יושבים לבטח עם רשעי עכו"ם המשולים כזאב ונמר, שנאמר 'זאב ערבות ישדדם ונמר שוקד על עריהם'. ויחזרו כולם לדת האמת... וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח משלים. ובימות המלך המשיח יודע לכל, לאי זה דבר היה משל, ומה ענין רמזו בהן".

המוסרי מכוחו הוא נלחם הוא רק: "חייך קודמים לחיי חברך" - עם ישראל חייב להקים מדינה, על מנת שכל יהודי יוכל להציל עצמו מרדיפות הגויים. גם לעם ישראל זכות להגדרה עצמית באחת מפילות תבל. טיעונים היסטוריים ומוסריים אלו אינם מחייבים אחיזה והתעקשות על ירושלים. ירושלים זו מדרגה אחרת, מדרגת הקודש והמקדש, אך למדרגה זו שייכים יושבי ירושלים, והם גם הנלחמים על ירושלים. לא שייכים אליה אלופי יהודה, על כן נאנסים הם לוותר על ירושלים.

מה יגרום לשינוי אצל אלופי יהודה? בזכריה לא נאמרה על כך תשובה במפורש, אך משהו יקרה. אפשר כי יהיה זה אירוע מיוחד - אולי תחושות הלב והקשר הפנימי לירושלים הנמצאים בכל יהודי יגרמו לתחושת סתירה פנימית, סתירה בין הלב למעשים. תחושה זו תלך ותגבר ככל שהכניעה והוויתורים במערכה על ירושלים יתרחבו ויעמיקו. בשלב מסוים יבינו אנשי יהודה שהם אינם מסוגלים לעמוד במאבק על ירושלים בגלל התרחקותם מאמונת ישראל ומאלוהי ירושלים. תתברר ההכרה, שללא קשר קבוע ומתמיד עם כל העבר התרבותי היהודי והתורני, העובר במורשה מדור לדור, נשברת אף יכולת העמידה מול האויבים.

התורה ומורשת ישראל נמצאים בדור זה אצל יושבי ירושלים. על כן תיוצר בשלב ראשון נהייה וכמיהה פנימית לחזור למקורות, לחדש את הקשר עם האומץ והגבורה הרוחנית של יושבי ירושלים. זהו השלב של ההכרה שבלב (לפי דעת יונתן בן עוזיאל) או הבקשה הפנימית (לפי המצודת ציון). יושבי ירושלים אינם יודעים ממנה. בשלב השני יתחולל המהפך, לאחר חזרה גלויה ושפה ברורה ישתנה הכיוון, בני יהודה ילחמו נגד כל העמים שכם אחד עם יושבי ירושלים.

והיה הנכשל כדוד

"בַּיּוֹם הַהוּא יִגָּן ה' בְּעַד יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וְהָיָה הַנְּכַשֵּׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד וּבֵית דָּוִד כְּאַלְהֵיִם כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם" (זכריה יב, ח). רש"י וראב"ע מפרשין ש"הנכשל" הוא "החלש שבהם למלחמה". יש ללמוד מכאן כי בשלב הראשון יש בין יושבי ירושלים שכבה של נכשלים - אנשים שאינם יודעים להילחם. אפשר שאינם יודעים כי הם חלשים פיזית, ואפשר שאינם רוצים כלל להילחם וסומכים על ה' שילחם להם כשהם יחרישון.⁵

5 מסופר כי ימים ספורים לפני הטבח בחברון במאורעות תרפ"ט, הציעו ההגנה והפלמ"ח לראשי ישיבת חברון נשק ועזרה להגנה מיד הפורעים, והללו סרבו באומנם שהתורה שומרתם, כדברי הגמרא "רבנן לא צריכי נטירותא" (בבא בתרא ח, א)

אפשר שהם מפחדים כי לא הורגלו בכך. רבי אברהם בן עזרא שואל בפירושו על הפסוק "הַתְּיָצְבוּ וְרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'" (שמות יד, ג): "יש לתמוה איך יירא מחנה גדול של שש מאות אלף איש מהרודפים אחריהם, ולמה לא ילחמו על נפשם ועל בניהם? התשובה: כי המצרים היו אדונים לישראל, וזה הדור היוצא ממצרים למד מנעוריו לסבול עול מצרים ונפשו שפלה, ואיך יוכל עתה להילחם עם אדוניו? והיו ישראל נרפים ואינם מלומדים למלחמה". מלמדנו הראב"ע, שלפעמים יש נפש שפלה, חוסר התרגלות נפשית באומץ ובגבורה, מחמת שרגילים להתייחס לאויב בתור אדון. אפשר שמצב נפשי זה נגרם כתוצאה מהחשיבה על פיקוח נפש במקום לחשוב שיש מצוה להילחם בגויים.

אמר פעם הרב שך: "הַן עִם לְבָדָד יִשְׁכֵּן וַיִּבְגְּזוּם לֹא יִתְחַשֵּׁב" (במדבר כג, ט), אסור לישראל להרים ראש ולהיות חשובים בין הגויים - יש להוריד את הראש על מנת שלא ירגישו בנו! התייחסות זו מרגילה את הנפש לשפיפות ונמיכות קומה שאינה מאפשרת יציאה למלחמה.

אפשר שאלו הסיבות למציאות של "הנכשל" שביושבי ירושלים (כאמור, יושבי ירושלים הם הזרם האמון על התורה והתפילה, הנאמן לה' ולמצוותיו, אך קטן חלקו בישוב הארץ).

מבשר לנו זכריה: "הנכשל בהם יהיה כדוד" - גבור כדוד (ראב"ע). דוד נקרא "עדינו העצני" "שבשעה שהיה לומד תורה היה מעדן עצמו כתולעת, ובשעה שהיה יוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ, היה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת, והיה מתאנח על עוד מאתיים, שנאמר איכה ירדוף אחד אלף..." (מועד קטן טו, א).

יש כאן שילוב בין שתי תכונות נפשיות מנוגדות. על מנת ללמוד תורה חייב אדם להנמיך דעתו ולנקוט דרך ענוה. אם לא כן, לא יעמוד על האמת. הנכונות לבטל את דעתו מפני דעת חברו היא היסוד ללימוד ולבקשת האמת. זוהי תכונתה של התולעת, הבוחרת את דרכה לפי המכשולים הנצבים בדרכה. במקום שאי אפשר לה ללכת, היא מבטלת רצונה ובוחרת בנתיב חדש.

הפוכה היא תכונת המלחמה. הלוחם עומד על דעתו ורצונו, נאבק בכל כוחותיו על מנת לבטל ולמחוק את מציאות האויב המתנגד לו. כשהיה דוד יוצא למלחמה הוא היה מקשה עצמו כעץ. זוהי תכונתו של דוד, ואלו הסגולות שירכשו להם יושבי ירושלים מחדש, לאחר שנים ארוכות שהיו חסרות להם. בית דוד יוליכו את יושבי ירושלים במהלך החדש, כמלאך ההולך לפני המחנה.

ד. מי הם אנשי בית דוד?

והוֹשִׁיעַ ה' אֶת אֶהְלֵי יְהוּדָה בְּרֵאשֹׁנָה לְמַעַן לֹא תִגְדַּל תַּפְאָרַת בֵּית דָּוִד וְתַפְאָרַת יֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם עַל יְהוּדָה: בַּיּוֹם הַהוּא יִגָּן ה' בְּעַד יוֹשֵׁב יְרוּשָׁלַם וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד וּבֵית דָּוִד כְּאַלְהֵיִם כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם:

בפסוקים אלו ניתן להבחין כי יש שתי קבוצות העומדות מול אנשי יהודה. האחת יושבי ירושלים, השניה "בית דוד". מי הם אנשי בית דוד? במה הם שונים מאנשי ירושלים?

באופן כללי שייכים אנשי בית דוד לאנשי ירושלים. הם נצורים יחד איתם בתוך ירושלים, ונאבקים באנשי יהודה. אולם דברי הנביא: "וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם [=ביושבי ירושלים] **בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד** וּבֵית דָּוִד כְּאַלְהֵיִם כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם". מלמדנו שאין באנשי בית דוד את החולשה המאפיינת את יושבי ירושלים, שהרי במהלך התיקון של אנשי ירושלים הם יתגברו על חולשותיהם וידמו לאנשי בית דוד. נמצא שאותה חולשה מלחמתית שהבחנו בה אצל אנשי ירושלים אינה קיימת אצל אנשי בית דוד.

השינוי שיתחולל אצל בית דוד הוא: "**וּבֵית דָּוִד** [יהיו] **כְּאַלְהֵיִם כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם**". אלוהים פירושו אדם גדול, מנהיג חשוב. התורה אומרת: "אַלְהֵיִם לֹא תִקְלָל וְנִשְׂיָא בְּעַמֶּךָ לֹא תֵאָר" (שמות כב, כז). תרגם אונקלוס: "דיינא לא תקיל ורבא בעמך לא תלוט". וכן על הפסוק: "וַיִּזְרָא **בְּנֵי הָאֱלֹהִים** אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טִבַּת הָנָה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ" (בראשית ו, ב) פירש רש"י: "בני השרים והשופטים".

נמצא שבית דוד הם אנשים שבמהלך המאבק עומדים בשוליים. אף שהם מוכנים להילחם ויכולים לנצח בקרב, אין הם יכולים להנהיג. בעקבות השינוי שיתחולל בקרב אנשי יהודה, יהפכו אנשי בית דוד לאנשים החשובים, הם יהיו עתה המנהיגים, תחת אשר קודם לכן לא נחשבה דעתם.

הביטוי: "כְּמִלְאָךְ ה' לְפָנֵיהֶם", משמעותו שהם יהיו המובילים את עם ישראל, כשם שמלאך ה' הולך והוביל את ישראל במדבר.

סוף דבר

מה שנפתח כמלחמת אחים, מסתיים באחדות. כאשר כל מחנה מכיר ביתרונות המחנה השני, ומשלים את חסרונותיו הוא.

יחד נלחמים כל המחנות, נגד האויבים הרוצים לרשת את ירושלים.

וביחד הם מנצחים.